

СЕКЦІЯ 5

СОЦІОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

Керівник секції: доцент кафедри соціології,
кандидат політичних наук, доцент Ю. І. Шмаленко

Секретар секції: доцент кафедри соціології,
кандидат соціологічних наук, доцент Є. Я. Прохоренко

ЯРОВА ЛІЛІАНА ВІКТОРІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»,
завідувач кафедри соціології, доктор політичних наук, професор

КОЛЬЦОВ ВІТАЛІЙ МИХАЙЛОВИЧ

Національний університет «Одеська юридична академія»,
професор кафедри політичних теорій, доктор політичних наук, професор

ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЯ ОПОЗИЦІЇ ТА ГРУП ІНТЕРЕСІВ У МЕРЕЖЕВОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Інституційний дизайн сучасного українського суспільства залежить від багатьох факторів. Пошук оптимального інституційного дизайну стає одним із важливих завдань трансдисциплінарного наукового дискурсу. В умовах широкомасштабної військової агресії загострюються питання щодо ефективності діяльності окремих соціальних та політичних інститутів. Також є нагальна потреба визначення подальших напрямків інституціоналізації у процесі реалізації європейського вибору України. У дискурсі соціологічної науки заслуговують на увагу декілька відповідей щодо інституціоналізації. Представники історичного інституціоналізму вважають одним із основних факторів «ефект колії», тобто залежність наявного інституційного дизайну від «пройде-ного шляху». Це означає, що для України актуальним завданням у процесі реалізації європейського вибору залишається відмова від радянського досвіду авторитарного панування та пострадянської соціально-економічної системи, яка передбачала підпорядкування діяльності соціальних інститутів інтересам бюрократичних та олігархічних груп. А не служіння суспільному благу. У фокусі досліджень теоретиків іншого напрямку – інституціоналізму раціонального вибору якраз

знаходиться опортуністична поведінка організованих груп та шляхи пошуку ренти у діях бюрократії та олігархії. Віддаючи належне концепціям історичного інституціоналізму та інституціоналізму раціонального вибору зазначимо, що суттєвих змін зазнає інституційний дизайн українського суспільства під впливом ще одного фактору – становлення мережевого суспільства. Це глобальний процес, який спричиняє трансформації не лише окремих інститутів, як опозиція чи групи інтересів, а змінює увесь простір інституційних відносин.

У процесі європейської інтеграції визначальними стають дві групи факторів, пов'язаних із демократизацією політичних інститутів та становленням мережевого суспільства. Виокремлення цих факторів, як визначальних у процесі створення новітнього інституційного дизайну, дозволяє стверджувати, що українське суспільство знаходиться у стані «подвійного переходу»: 1) від радянського авторитаризму та пострадянської олігархії до демократії та, 2) від індустріального типу суспільства до мережевого.

Слід наголосити, що в українському суспільстві «подвійна трансформація» відбувається одночасно: «...перехід до демократії (що передбачає впровадження демократичної інституційної взаємодії) та становлення мережевого суспільства. Інституційна взаємодія, її норми та правила мають відповідати контексту цього «подвійного» переходу українського суспільства: 1) від авторитаризму та радянських традицій централізованої інституційної взаємодії до демократії (електоральної, а зрештою – консолідованої); 2) від радянської модернізації та пострадянської демодернізації до мережевого суспільства, у якому контекст інституційної взаємодії визначається розвитком інтернет-комунікацій та соціальних мереж» [1].

У сучасних умовах зростає роль інституціоналізації опозиції та груп інтересів, адже мережеве суспільство створює нові можливості для активізації взаємодії між владою, опозицією та групами інтересів; їх вплив на владу та суспільство зростає завдяки комунікативним мережам та технологіям.

Зокрема, відносини між опозицією та владою усе більше набувають опосередкованого характеру, опозиція використовує масмедіа та мережу інтернет, презентуючи критику влади та свою альтернативну програму у публічному комунікативному просторі. Інституціоналізація опозиції є важливим фактором демократизації: «...постає класична проблема опозиції – як сильно протестувати і якими засобами. Якщо опозиція не стає опонентом – не пропонує альтернатив та не обстоює їх завзято, – тоді представницька влада політичних інституцій, їхня спроможність мобілізувати і залучати – слабка. Та якщо опозиція чинить енергійний спротив, демократія може опинитися під загрозою» [2].

Відзначимо, що інституціоналізація опозиції та її роль у інституційній взаємодії залежить від форми правління, типу політичного режиму, виборчої системи: «Щодо ролі опозиції у інституційній взаємодії, то вона визначається на підставі виконавчо-законодавчих, партійно-

виборчих та інших чинників і параметрів... парламентська і загалом політична опозиція структурувалися на підставі різнорівневих виконавчо-законодавчих і загалом міжінституційних відносин, які обертаються навколо політичного процесу у трикутнику «глава держави – прем'єр-міністр/уряд – парламент» [1].

У сучасних дослідженнях акцентується увага на горизонтальній взаємодії міжнародних інститутів [4]. Цей фактор необхідно враховувати у процесі міжнародної співпраці України щодо надання допомоги під час широкомасштабної збройної агресії та реалізації європейського вибору. Слід наголосити: «Однією з найважливіших тенденцій сучасних міжнародних відносин є інтеграційні процеси, покликані суттєво змінити політичну картину світу. Розбудова єдиної Європи засвідчує їх складність і неоднозначність. Для України європейська інтеграція є зовнішньополітичним пріоритетом. Такий вибір на користь розвитку європейської цивілізації передбачає впровадження європейських соціальних стандартів... Відтак необхідно здійснити кардинальні соціальні і політичні реформи, які в майбутньому дозволять Україні увійти до складу Європейського Союзу. Це, в свою чергу, вимагатиме нагального вирішення найважливіших стратегічних завдань щодо стабілізації соціально-економічного розвитку України, розробки ефективних заходів щодо соціального захисту населення, консолідації центральних і регіональних органів управління для їх практичної реалізації» [3].

Отже, інституціоналізація опозиції та груп інтересів є важливим чинником соціально-економічних та політичних трансформацій. Вона відбувається у мережевому суспільстві, яке, завдяки технологічним новаціям, створює нові можливості щодо комунікації між владою, опозицією та групами інтересів. У свою чергу, інституціоналізація опозиції та груп інтересів у мережевому суспільстві визначає рівень представництва громадськості, різноманітних соціальних груп та спільнот. А це є фундаментальною умовою європейського вибору України.

Список використаних джерел:

1. Кольцов В. М. (2021). Міжінституційні відносини як чинник структуризації парламентської опозиції. *Науковий журнал «Politicus»*, 1, 52–57. URL:http://politicus.od.ua/1_2021/8.pdf
2. Пшеворський А. (2005). Переходи до демократії: лібералізація і демократизація. *Демократія: Антологія* / упор. О. Проценко. Київ : Смолоскип, 605–648.
3. Ярова Л. В. (2011). *Соціальна політика України в контексті європейської інтеграції*. Одеса : Фенікс. 320.
4. Oberthur S., Gehring T. (2011). Institutional Interaction: Ten Years of Scholarly Development. In S. Oberthür, & O. Schram Stokke (Eds.), *Managing Institutional Complexity: Regime Interplay and Global Environmental Change*. 25–58

5. Yakovleva L., Yarova L., Koltsov V. (2021). Institutional Interaction in the Network Society: Public Authorities, Opposition, Interest Groups. *Proceedings of the International Conference on Social Science, Psychology and Legal Regulation* (SPL 2021). Vol. 617. URL: <https://www.atlantis-press.com/proceedings/spl-21/125966712>

Ключові слова: інститути, інституціоналізація, неоінституціоналізм, мережеве суспільство, опозиція, групи інтересів.

Key words: institutions, institutionalization, neo-institutionalism, network society, opposition, interest groups.

ЯКОВЛЕВА ЛІЛІЯ ІВАНІВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри соціології, доктор політичних наук, доцент*

КООРДИНАЦІЯ МІЖІНСТИТУЦІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ЯК ОСНОВА ЛЕГІТИМНОСТІ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ

Координація міжінституційної взаємодії є однією із найважливіших функцій публічної влади. При цьому, вплив координації на легітимність публічної влади усе ще є недооціненим серед політичних теоретиків та практиків публічного управління. Сучасні суспільства потребують від публічної влади більшою мірою саме координації, а не інформаційних маніпуляцій чи загроз застосування насильства.

Відзначимо важливість дослідження як публічних так і латентних практик міжінституційної взаємодії: «Вивчення інституційної взаємодії пояснює вербальну діяльність та механізми взаємодії, за допомогою яких реалізуються інституційні практики... для чутливого аналізу цих практик аналітик повинен володіти достатніми знаннями про контекст. В інституційних умовах агент може орієнтуватися на знання експертів або організаційні процедури, що сприймаються як належне для відповідної практики, але не відомі стороннім особам» [1].

Повною мірою це стосується українського суспільства – складного та фрагментованого, але здатного до самоорганізації. Саме тому, слід визначити координацію міжінституційної взаємодії як основу легітимності публічної влади у процесі реалізації європейського вибору України. Без легітимності неможливо уявити сучасну систему публічної влади, а функція координації міжінституційної взаємодії стає однією із головних. В умовах фрагментації суспільства саме партнерський підхід здатний забезпечити спроможність влади вирішувати проблеми громадян – від економічних до безпекових, а отже – визначити її легітимність [2].

Перехід від тоталітарного радянського режиму та пострадянської моделі опікунської держави до демократичної моделі взаємодії влади